

**АНАЛІЗ МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ  
НАПЕРЕДОДНІ ТА В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ COVID-19<sup>1</sup>****Бслова І.В.,**

*д.е.н., проф., професор кафедри фінансів,  
банківської справи та страхування  
Сумський державний університет, м. Суми  
i.bielova@uabs.sumdu.edu.ua*

**Д'яконова І.І.,**

*д.е.н., проф., директор ННІ БТ «УАБС»  
Сумський державний університет, м. Суми  
i.diakonova@uabs.sumdu.edu.ua*

**Пахненко О.М.,**

*к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів,  
банківської справи та страхування  
Сумський державний університет, м. Суми  
o.pakhnenko@uabs.sumdu.edu.ua*

**Бухтіярова А.Г.,**

*к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів,  
банківської справи та страхування  
Сумський державний університет, м. Суми  
a.bukhtiyarova@uabs.sumdu.edu.ua*

*Стаття присвячена дослідженню проблем сектору домогосподарств в Україні, а також аналізу впливу пандемії COVID-19 на їх сучасний стан. Кризи здійснюють суттєвий вплив на поведінку домогосподарств, а їх глибина і тривалість виходу з криз залежать від природи факторів, що їх спричинили. Нинішня криза, пов'язана з поширенням хвороби COVID-19, є унікальною. Вона охопила всю планету та майже паралізувала усе економічне життя. У статті розглянуті такі показники сектору домогосподарств у докризовий та кризовий періоди, як: динаміка доходів, витрат і заощаджень домогосподарств, активність домогосподарств у банківському секторі (динаміка кредитів і депозитів), а також макроекономічні показники, що прямо чи опосередковано характеризують стан домогосподарств: динаміка валютного курсу, індексу споживчих цін, середньої заробітної плати, структури зайнятості, обороту роздрібною торгівлі. Особлива увага у статті присвячена питанням стану системи охорони здоров'я населення та аналізу показників діяльності лікарняних закладів до і під час пандемії. Результати проведеного дослідження засвідчили, що ще перед початком пандемії намітилося кілька дуже негативних тенденцій, зокрема зменшення кількості лікарів та лікарняних закладів, зниження рівня заощаджень домогосподарств та іпотечного кредитування. Перші піроку пандемії тільки поглибили всі проблеми, що створювалися критичним станом економіки України протягом останніх років. На сьогоднішній день модель поведінки домогосподарств характеризується мінімальним рівнем споживання, відсутністю інвестиційної складової та намаганням максимально створити «подушку» безпеки. У цих умовах особливого значення набуває проблема ефективного розподілу наявних обмежених ресурсів. Але реалії цільового використання коштів «антикоронавірусного» фонду, некомпетентність у частині вибору методів та інструментів державного управління та регулювання, які часто протирічать один одному, дають підставу вважати, що потрібно розробити належні моделі, які б давали можливість узгодити дії різних міністерств, відомств, державних органів задля досягнення спільної цілі – стабілізації економіки.*

**Ключові слова:** модель поведінки домогосподарств, доходи та витрати домогосподарств, заощадження, банківський сектор, COVID-19.

DOI: 10.21272/1817-9215.2020.4-13

<sup>1</sup> Виконано в рамках науково-дослідної теми «Механізм синергетичної взаємодії інструментів економічної політики як драйвер стабілізації секторів економіки в контексті зростаючих чинників вразливості внаслідок пандемії COVID-19» (Ресстраційний номер проєкту: 0120U104765), що фінансується за рахунок коштів Національного фонду досліджень України, 2020-2021

## ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В економіці країни сектору домогосподарств належить важлива роль, що поміж іншого полягає у формуванні пропозиції трудових ресурсів та постачанні інших факторів виробництва, значному внеску у формування сукупного попиту на кінцеві товари і послуги, а також створення заощаджень, що можуть надалі використовуватися як джерело інвестиційних ресурсів. Характер та ступінь виконання зазначених функцій домогосподарств суттєво залежить від моделі їх поведінки, яка у свою чергу формується під впливом загальних макроекономічних, політичних та інших факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. У 2020 році найвагомим чинником, що вплинув на поведінку домогосподарств, структуру і динаміку їх доходів і витрат, стало поширення COVID-19 в Україні та світі. Унікальність та непрогнозованість сучасної економічної кризи, зумовленої деструктивним впливом пандемії COVID-19, визначають актуальність дослідження змін в моделях поведінки домогосподарств, формуванні їх доходів і витрат, а також необхідність аналізу передумов, що склалися в Україні напередодні пандемії, і стали додатковим каталізатором розвитку кризи.

## АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми формування доходів та витрат домогосподарств вивчали ще з часів Арістотеля багато різних авторів, серед яких: А. Сміт, К. Маркс, Дж. М. Кейнс, Л. Вальрас, А. Маршалл, А. Пігу, Л. фон Мізес, Ф. Модільяні, Ф. фон Хайек. Із сучасних дослідників цієї теми можна зазначити: Т. Єфременко, І. Ломачинська, В. Верховін, А. Вдовиченко, Л. Дудинець [2], Т. Кізіма [3], О. Ковтун [4], О. Косточка [5], В. Мельник [6], В. Мяленко, В. Тапіліна, Т. Богомолова, В. Суркін, Є. Галішнікова, А. Шабунова, Г. Белехова, Г. Хотинська та К. Качкін [10], колектив авторів під керівництвом Н. Шахматової [8], А. Рамський, В. Булавинець та інші. У той же час, ще не достатньо дослідженими у науковій літературі є питання, пов'язані зі змінами в моделях поведінки домогосподарств, формуванні їх доходів і витрат внаслідок пандемії COVID-19.

## ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження проблем сектору домогосподарств в Україні та аналіз впливу на їх стан пандемії COVID-19.

## ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поведінка домогосподарств в різні часи може характеризуватися як: інвестиційна, кредитна та ощадна (або у авторів Г. Хотинська, К. Качкін, Т. Кізіма це дохідна, споживча, заощаджувальна). Є і інша класифікація стратегій фінансової поведінки домогосподарств (авторів А. Бегініна, С. Ситникова, М. Філімонова, Є. Донцова під керівництвом Н. Шахматової [8]): кредитна, споживча, заощаджувальна, демографічна, трудова, міграційна, рольова. Класифікація за багатьма ознаками представлена у роботі Шаманської О. [11].

Звичайно, що в країнах різного економічного рівня розвитку в один і той же історичний час спостерігаються різні напрями поведінки домогосподарств: в країнах «третього» світу – це боротьба за виживання, в розвинених – розвиток, накопичення, активне споживання. Також в країнах з різним рівнем розвитку економіки спостерігаються і різні показники фінансової грамотності, що також впливає на вибір варіанту фінансової поведінки.

Суттєвий вплив на поведінку домогосподарств здійснюють різного роду кризи. Дослідження багатьох авторів показали, що глибина кризи в економіці та тривалість виходу з неї залежать від природи факторів, які вплинули на її появу. З цієї точки зору нинішня криза є унікальною. І не тільки тому, що вона охопила всю планету, а саме своєю причиною – поширення хвороби COVID-19, внаслідок чого економічне життя майже паралізоване.

Не вдаючись до аналізу багатьох наслідків цієї глобальної небаченої досі кризи, дослідимо її вплив на стан домогосподарств в Україні. Зауважимо при цьому, що в Україні протягом усього часу її незалежності триває перманентна криза (різного ступеня та різного походження). Тому для подальшого аналізу обрано період дослідження починаючи з 2013 року, який є останнім роком перед початком чергової економічної кризи (2014 р.).

Аналіз доходів та витрат домогосподарств за даними Держстату [1] дає підстави зробити висновки, що питома вага витрат на придбання товарів та послуг в доходах домогосподарств складала від 84 % у 2013 р. до 92 % у 2019 р. Якщо ж додати до споживчих витрат ще й статтю «поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти», то питома вага складе від 91 % у 2013 р. до 102 % у 2019 р. Значення складає більше 100 %, оскільки з 2015 р. спостерігається постійна небезпечна тенденція, коли нагромадження нефінансових активів мають негативні значення. А от приріст фінансових активів набув від'ємних значень тільки у 2019 р. Така ж тенденція продовжилася і у 2020 р. Більш того, абсолютний розмір наявного доходу у розрахунку на одну особу (він визначає рівень споживчих витрат) у 67528 грн. за 2019 р. (при середньорічному курсі 25,8 грн. за дол. США це 2617 дол. на рік або 218 дол. на місяць) свідчить про те, що для середньостатистичного громадянина мова йде про задоволення тільки елементарних потреб, тобто про виживання. Мінімальними є витрати на освіту (до 1,5%), на відпочинок та культуру (до 2,5%).

Серед напрямів приросту фінансових активів домогосподарств всі роки за період аналізу, крім 2014 р. та 2015 р., стаття «приріст грошових вкладів та заощаджень у цінних паперах» мала позитивні значення, тобто відбувався приріст. Причина спаду у зазначені два роки, безумовно, це паніка серед населення внаслідок «банкопаду» і пов'язані з цим намагання вилучити кошти з банківської системи і небажання розміщувати нові вклади. Приріст заощаджень в національній та іноземній валюті характеризувався тим, що загалом відбувалася трансформація гривневих накопичень в заощадження в іноземній валюті. В різні роки «популярність» такої поведінки була різною (можна оцінити за відношенням до всієї суми доходів), але загалом видно, що ця частка стала помітно менше за період 2013-2019 рр., ніж за попередній період аналогічної тривалості (табл. 1).

Таблиця 1 – Доходи та витрати населення України за 2013 – I півр. 2020 рр., млрд грн (на основі даних [1])

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	I півр. 2020
Доходи - всього	1548,7	1516,8	1772,0	2051,3	2652,1	3248,7	3699,3	1742,0
Витрати, крім заощаджень - всього	1432,4	1486,0	1740,9	2038,7	2621,4	3217,2	3815,5	1801,1
Заощадження, в тому числі:								
нагромадження нефінансових активів	5,4	2,9	-2,1	-5,5	-32,0	-22,9	-21,1	-24,9
приріст фінансових активів	110,9	27,9	33,2	18,1	62,7	54,4	-95,1	-34,2
Заощадження по відношенню до доходів, %	7,5	2,0	1,8	0,6	1,2	1,0	-3,1	-3,4

Примітка. З 2014 р. - без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

А в 2015-2016 рр. навіть відбулося «проїдання» інвалютних заощаджень. Тобто за останні роки населення внаслідок погіршення загальноекономічної ситуації мало менше можливостей для заощаджень, як у формі нагромадження нефінансових активів, так і фінансових. У першому півріччі 2020 р. тенденція продовжилася, і навіть не зменшення схильності до заощаджень, а навпаки – їх витрачання для покриття наявних потреб, тобто витрати перевищили доходи. Зміна заощаджень в іноземній

валюті станом на кінець I півр. 2020 р. ще не характеризувалася негативними цифрами, а от заощадження в гривні, що не розміщені в банківській системі, зменшилися.

Отже, аналіз динаміки показника нагромадження нефінансових активів дає підстави вважати, що з 2015р. не відбувається прямого капітального інвестування домогосподарств. Домогосподарства в силу зменшення фінансових можливостей в кризовий період вже шостий рік поспіль демонструють поведінку, спрямовану на виживання, а не на розвиток. У гіршому випадку при нестачі коштів для виживання частина домогосподарств буде звертатися за споживчими кредитами. А інша частина – буде мати намагання створити певну подушку безпеки у вигляді розміщених в банки заощаджень. Тому далі проаналізуємо кредити та депозити домогосподарств. Статистика НБУ (табл. 2) дає можливість побачити, що кредити, надані домогосподарствам, переважно складаються зі споживчих кредитів, а частка кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості стрімко зменшилася з майже 38 % до нинішніх 16 %, що разом із динамікою зданого в експлуатацію нового житла фактично вказує на нездатність абсолютної більшості населення до покращення житлових умов (розширення площі та купівлі нового житла замість фізично зношеного). До речі, просте відтворення житла (а не стрімке наближення його стану до такого, що вичерпало строк експлуатації) передбачає будівництво кожного року такої кількості квадратних метрів, скільки складає населення країни. Тобто, незважаючи на явне прискорення темпів житлового будівництва останніми роками, маємо відставання в рази від даної рекомендації, що обумовлює подальше старіння житлового фонду.

Таблиця 2 – Кредити та депозити домогосподарств в банках України за 2013 – I півр. 2020 рр., залишки коштів на кінець періоду, млрд грн (на основі даних [7])

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	I півр. 2020
Кредити, надані домашнім господарствам:	193,5	211,2	174,9	163,3	174,2	201,1	212,5	218,2
- споживчі кредити	137,3	135,1	104,9	101,5	122,1	151,6	173,7	177,5
- на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	51,4	71,8	66,2	58,5	48,3	44,5	32,6	34,8
- інші кредити	4,7	4,3	3,8	3,3	3,8	5,0	6,2	5,9
- із загальної суми іпотечні кредити	56,3	72,2	60,2	60,3	38,6	42,3	26,6	32,2
Депозити домашніх господарств	442,0	418,1	410,9	444,7	495,3	530,3	576,1	658,2
Довідково: Прийняття в експлуатацію загальної площі, тис.м <sup>2</sup>	9949	9741	11044	9367	10206	8689	11029	3704

Якщо ж проаналізувати динаміку банківських кредитів та депозитів домогосподарств в доларовому еквіваленті, то за піврічний період з моменту оголошення пандемії (станом на 01.10.2020) маємо наступне: кредити в нацвалюті зросли на 1,0 %, в інвалюті – зменшилися на 4,5 %. Тобто загалом підвищення закредитованості не спостерігається, в тому числі з причин обережної поведінки банків і небажання надавати кредити із незрозумілими перспективами погашення.

Щодо банківських депозитів, то тут ситуація дещо інша: населення збільшило за перші півроку пандемії депозити в нацвалюті на 10,4 % (майже на 34 млрд. грн), а в іноземній валюті – зменшило на 2,2 %.

Курс гривні до долара значно не змінився за півроку пандемії: з 27 до 27,5 грн за дол. США (послаблення на 2 %).

Щомісячні значення індексу споживчих цін продемонстрували коливання від 99,4 % до 100,8 %. Ще менші коливання були у базового індексу цін. За даними статистики індикаторів фінансової стійкості ціни на житлову нерухомість (у відсотках зміни за останні 12 міс.) зросли на 7 %.

Готівкові кошти в обігу поза банками за зазначені півроку пандемії зросли на 21%.

За даними статистики діяльності фінансових компаній, системи кредитних спілок та ломбардів, в II кв. 2020 р. відбулося в цілому зростання кредитів фізичним особам (з 18,4 до 20,4 млрд. грн), але за III кв. статистики на момент проведення нашого дослідження поки що немає. Тому зважаючи те, що загальні обсяги кредитування домогосподарств небанками явно менше, ніж банками, цей показник залишимо поза аналізом.

Оборот роздрібної торгівлі за січень-вересень 2020 р. склав 854,1 млрд. грн, що на 8,9 % більше аналогічного періоду 2019 р. А от обсяг оптового та роздрібного продажу світлих нафтопродуктів і газу через АЗС зменшився на 11% в перерахунку на бензин моторний.

Важливою характеристикою домогосподарств є їх зайнятість в економіці. За показником відпрацьованого робочого часу штатних працівників найбільші темпи падіння були в квітні (потім ситуація вирівнялася), і особливо - в таких видах економічної діяльності (ВЕД): тимчасове розміщування й організація харчування (на 55,5 %); наземний і трубопровідний транспорт (на 25,4 %); авіаційний транспорт (на 35,6 %); операції з нерухомим майном (на 23,6 %); діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг (на 21,0 %). Діяльність, де падіння було в межах 0,5–5 % - сільське господарство; поштова та кур'єрська діяльність; державне управління й оборона; освіта. Але вже в вересні 2020 р. практично всі галузі вийшли на рівень вересня 2019 р., окрім таких ВЕД, як наземний і авіаційний транспорт та тимчасове розміщування й організація харчування.

Середня заробітна плата номінально у вересні в порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. виросла на 12,3 %, а заборгованість з її виплати – на 13,3 % (до 3,6 млрд.грн.).

За рівнем сплати населенням житлово-комунальних послуг у вересні 2020 р. спостерігалася більша сума сплачена, аніж нарахована. Тобто фактично частково були погашені борги минулих періодів.

В структурі доходів населення у III кв. 2020 р. в порівнянні з аналогічним періодом 2019р. питома вага зарплати зменшилася до 45,5 % і майже на стільки ж (на 4 %) до 37,4 % зросла частка «соціальних допомог та ін. трансфертів».

Невід'ємною складовою стану домогосподарств є стан здоров'я. Показники захворюваності населення останніми роками демонструють стійку тенденцію до зниження, при чому не тільки загальні, але й окремо по кожній групі (в тому числі по хворобам системи кровообігу та новоутворенням), що на фоні високих показників смертності для в цілому старої нації дає підстави вважати, що не тільки значний міграційний відтік, але й відсутність достатніх фінансових можливостей для належного медичного обслуговування зменшує кількість фактів зареєстрованих випадків хвороб.

Ситуація в охороні здоров'я в Україні напередодні поширення COVID-19 складалася таким чином, що за період з «домайданних» часів стрімко погіршувалися всі ключові показники. Централізований збір, обробка та аналіз статистичної інформації про стан здоров'я, надання медичної допомоги населенню, про ресурси охорони здоров'я та їх використання здійснюється ДЗ «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я». Основні показники мережі та діяльності медичних закладів можна знайти у формах звітності №47 та №17 [9].

Так, за 2013-2019 рр. число лікарняних закладів скоротилося на 23,1%, або на 367; число ліжок – на 24,8% або на 81,3 тисяч; кількість ліжко-днів, проведених всіма хворими, – на 29%; число візитів до лікарів в поліклініках скоротилося в 1,6 разів, а число відвідувань лікарями вдома – в 7,7 разів (!). Облікова кількість лікарів (без

зубних) станом на кінець року за період 2013-2019рр. скоротилася на 33,5 тис. осіб (на 17,8%), а середнього медичного персоналу – на 24,3% або на 96,9 тис.

Із 33,5 тис. осіб, на які зменшилася кількість лікарів за вказаний період, зрозуміло, що основна причина – це зменшення їх в Донецькій, Луганській обл. та АР Крим. Але є і інші причини: міграція лікарів, вихід на пенсію при недостатньому оновленні штату за рахунок випускників медичних ЗВО. Так, у Львівській обл. за 2013-2019рр. лікарів стало менше на 571 ос., Закарпатській – на 405, Тернопільській – на 218, Чернівецькій – на 266, Івано-Франківській – на 141, Житомирській – на 182, Харківській – на 859, Дніпропетровській обл. – на 747, і навіть в Києві – на 818 осіб. Тобто особливо помітно зменшення кількості в західних областях країни, але загалом падіння прослідковується всюди, крім Волинської, Рівненської та Сумської обл.

Таблиця 3 – Основні дані щодо діяльності лікарняних закладів за період 2013-2019 рр. (на основі даних [9])

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<b>Форма №-47. Звіт про мережу та діяльність медичних закладів</b>							
Число лікарняних закладів	1 587	1 312	1 346	1 319	1 292	1 247	1 220
Число ліжок (на 31.12)	327 644	277 793	278 753	263 673	258 395	251 030	246 260
Середньорічні ліжка	329 384	277 942	279 439	271 730	259 733	253 035	248 160
Проведено всіма хворими ліжко-днів	108 228 235	89 796 427	89 244 175	87 467 766	83 468 155	80 656 903	76 839 595
Число відвідувань, вкл. профілактичні (без відвідувань до стоматологів та зубних лікарів), тисяч:							
- до лікарів в поліклініках	210 329,8	163 515,7	165 738,2	162 409,5	155 890,1	142 551,9	130 437,5
- лікарями вдома	11 013,7	6 308,8	6 140,3	5 677,0	4 966,4	2 944,9	1 438,1
Санітарно-епідеміологічні станції - всього	0	0	0	0	0	0	0
Посад лікарів (без зубних):							
- штатних	213 711	181 694	183 425	182 031	181542	178 465	174 980
- зайнятих	191 189	161 004	161718	160 194	158907	154 821	150 290
Посад середнього медперсоналу:							
- штатних	420 681	360 323	360497	356 856	354132	344 161	331 805
- зайнятих	398 583	339 043	338395	334 244	329583	316 057	301 704
<b>Форма №-17. Звіт про медичні кадри</b>							
Усього облікова кількість лікарів(без зубних), фіз. осіб на 31.12 (зайнято)	187 737	159 969	161 621	160 912	159 600	156 863	154 265
з них:							
- пульмонологи	611	514	518	512	503	500	503
- анестезіологи	8 393	7 210	7 193	7 098	7 137	7 213	7 343
- інфекціоністи	2 742	2 349	2 335	2 303	2 376	2 324	2 268
- бактеріологи і вірусологи	641	522	535	527	492	509	489
- епідеміологи, дезінфекціоністи, паразитологи	409	369	371	371	364	361	341

Проаналізуємо, для яких спеціальностей лікарів відбулося найбільш значиме скорочення. Тобто таке, що не можна пояснити тільки зменшенням їх на невідконтрольній Україні території. Так, зменшення кількості терапевтів (загалом по Україні мінус 5908 ос.) в цілому можна пояснити перекваліфікацією значної їх частини в сімейних лікарів (загалом по Україні плюс 2969 ос.). А от зменшення кількості

гастроентерологів, ендокринологів, хірургів, торакальних хірургів, ортопедів-травматологів, урологів, ендоскопістів, трансфузіологів, радіологів, акушерів-гінекологів, офтальмологів, отоларингологів, фізіатрів, невропатологів, психіатрів, психотерапевтів, наркологів, дермато-венерологів, медицини невідкладних станів, імунологів, інфекціоністів, бактеріологів і вірусологів пояснити не можна зменшенням тільки за рахунок невідконтрольних Україні територій. Особливо тривожно виглядає ситуація по кількості педіатрів – їх стало менше на 3 189 ос. Більше (на 673) стало тільки інтернів, які фактично є резервом збільшення лікарів різних спеціальностей.

Із облікової кількості лікарів (без зубних) у 154 265 осіб станом на кінець 2019р.: пульмонологів – 503 (кількість їх за сім років зменшилася на 18%), анестезіологів – 7 343 (мінус 13%), інфекціоністів – 2 268 (мінус 17%), бактеріологів/ вірусологів – 489 (мінус 24%), епідеміологів/дезінфекціоністів/паразитологів – 341 (мінус 17%), медицини невідкладних станів – 3 929 (мінус 20%), терапевтів разом із сімейними лікарями – 25 320 (мінус 11%). Це саме ті спеціальності лікарів, які є найбільш затребуваними в часи стрімкого поширення COVID-19.

Зростає розрив між кількістю штатних посад лікарів та зайнятих. Якщо у 2013р. останніх було на 11% менше, то в 2019р. – вже на 16%.

Середній медичний персонал скорочується за всіма спеціальностями: фельдшери (на 25%), акушерки (на 36%), помічники санітарних лікарів і помічники епідеміологів (на 42%), медичні сестри в усіх установах (на 26%), лаборанти/фельдшери-лаборанти (на 28%), рентгенолаборанти (на 22%).

Зважаючи на рівень заробітної плати у цих працівників (мінімальна зарплата), цілком логічно, що скорочення відбувається ще більш високими темпами, ніж для лікарів. До того ж, багато розвинених країн світу стабільно пропонують роботу по догляду за хворими, старими, що є причиною міграції.

Зменшилося за 7 років і число лікарняних закладів. Безумовно, в тому числі за рахунок скорочення їх кількості в АР Крим, Донецькій та Луганській областях, але це тільки частина випадків. Інші – це скорочення міських та дитячих міських лікарень в інших областях України, закриття спеціалізованих лікарень, туберкульозних лікарень для дорослих, дільничних лікарень. Зрозуміло, що скорочення кількості лікарняних закладів призвело до зменшення числа ліжок.

Довідково: першими наявними даними для незалежної України на сайті ДЗ «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я» є дані за 1993 рік. Для порівняння тоді бактеріологів і вірусологів було 1923 (стало менше в 3,93 разів за 1993-2019рр.), епідеміологів, дезінфекціоністів, паразитологів – 2778 (стало менше в 8,15 разів).

Безумовно, що така динаміка «розвитку» медицини не дає підстав для навіть мінімального оптимізму у часи пандемії.

Отже, аналіз багатьох аспектів діяльності домогосподарств напередодні пандемії та в перші півроку після її початку, дає підстави зробити кілька важливих висновків:

1) ще перед початком пандемії намітилося кілька дуже негативних тенденцій: зменшення кількості лікарів та лікарняних закладів, зниження рівня заощаджень та іпотечного кредитування, відсутність інвестиційної складової у поведінці домогосподарств, низький абсолютний рівень витрат в розрахунку на душу населення (як характеристика моделі виживання, а не розвитку), міграція медичних працівників за кордон та ін.;

перші півроку пандемії тільки поглибили всі проблеми, що створювалися критичним станом економіки України протягом останніх років (зменшилася зайнятість, доходи домогосподарств та орієнтація в їх отриманні на трудову діяльність). На сьогоднішній день модель поведінки домогосподарств характеризується мінімальним рівнем споживання, відсутністю інвестиційної складової та намаганням максимально створити «подушку» безпеки в очікуванні подальшого погіршення економічної ситуації;

2) особливого значення набуває проблема ефективного розподілу наявних дуже обмежених ресурсів. Але реалії цільового використання коштів так званого антикоронавірусного фонду, некомпетентність у частині вибору методів та інструментів державного управління/регулювання, які часто протирічають один одному, дають підставу вважати, що потрібно розробити належні моделі, які б давали можливість узгодити дії різних міністерств, відомств, державних органів задля досягнення спільної цілі – стабілізації економіки.

## ВИСНОВКИ

Кризи завжди здійснювали суттєвий вплив на поведінку домогосподарств, однак нинішня криза, пов'язана з поширенням хвороби COVID-19, є унікальною. Вона охопила всю планету та майже паралізувала усе економічне життя. Поряд із тим, в Україні протягом усього часу її незалежності триває перманентна криза (різного ступеня та різного походження). Проведений аналіз фінансових показників розвитку сектору домогосподарств, а також динаміки основних макроекономічних показників, що впливають на їх функціонування, за період з 2013 року до 1 півріччя 2020 року дозволив встановити, що ряд негативних тенденцій мали місце ще до початку пандемії, а перші півроку поширення COVID-19 лише поглибили їх та виявили усі слабкі місця економічної та політичної ситуації в Україні. На сьогоднішній день модель поведінки домогосподарств характеризується мінімальним рівнем споживання, відсутністю інвестиційної складової та намаганням максимально створити «подушку» безпеки. Поряд із тим, некомпетентність та неузгодженість дій різних міністерств, відомств, державних органів щодо вибору методів та інструментів державного регулювання економіки, перешкоджають ефективному досягненню спільної мети стабілізації економіки.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики. Статистична інформація. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper\\_new.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html)
2. Дудинець Л.А., Голуб Г.Г., Голуб Р.Р. Фінансова поведінка домогосподарств та її детермінанти. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 2(136). С. 42-47. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-2-8>.
3. Кизима Т. Стратегії та моделі фінансової поведінки домашніх господарств у сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2009. №2(19). С.86-96.
4. Ковтун О. А. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, структура та класифікація. *Бізнес Інформ*. 2013. № 9. С. 280-286.
5. Косточка О. О. Фінансова поведінка домогосподарств України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 11. С. 698-701.
6. Мельник В. М., Якушик І. Д., Ломачинська І. А., Драган О. О. Формування фінансової поведінки домогосподарств в Україні. Херсон: ВД Гельветика, 2014. 212 с.
7. Офіційне Інтернет-представництво НБУ. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
8. Региональные трансформации: социологический мониторинг: Информационный бюллетень ЦРСИ СГУ. Вып. 1(12). Социально-экономические стратегии городских домохозяйств: региональное преломление / Под редакцией Н. В. Шахматовой. Саратов: Изд-во Саратов. ун та, 2011. 72 с.
9. Статистичні дані. Державний заклад «Центр медичної статистики Міністерства охорони здоров'я». URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>
10. Хотинская Г. И., Качкин К. Е. Финансы домохозяйств: влияние на финансовый рынок России. *Финансовый бизнес*. 2005. №3. С.63-72.
11. Шаманська О.С. Фінансова поведінка домогосподарств в умовах економічних трансформацій: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 220 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/755>

## REFERENCES

1. State Statistics Service. Statistical information. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper\\_new.html](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html)
2. Dudinets L.A., Golub G.G., Golub R.R. (2019). Finansova povedinka domohospodarstv ta yiyi determinanty [Financial behavior of households and its determinants]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny - Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 2(136), 42-47. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2019-2-8>. [in Ukrainian].
3. Kizima T. (2009). Stratehiyi ta modeli finansovoyi povedinky domashnikh hospodarstv u suchasnykh umovakh [Strategies and models of financial behavior of households in modern conditions]. *Svit finansiv - World of Finance*, 2(19), 86-96. [in Ukrainian].



4. Kovtun, O. A. (2013). Finansova povedinka domohospodarstv: sutnist', struktura ta klasyfikatsiya [Financial behavior of households: nature, structure and classification]. *Biznes Inform – Business Inform*, 9, 280-286. [in Ukrainian].
5. Kostochka, O. O. (2016). Finansova povedinka domohospodarstv Ukrainy [Financial behavior of households in Ukraine]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky – Global and national problems of economics*, 11, 698-701. [in Ukrainian].
6. Melnyk, V. M., Yakushyk, I. D., Lomachynska, I. A., & Drahan, O. O. (2014). Formuvannya finansovoyi povedinky domohospodarstv v Ukraini [Formation of financial behavior of households in Ukraine]. Kherson: Helvetia Publishing House. [in Ukrainian].
7. Official Website of the NBU. Statistics. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
8. Regional'nyye transformatsii: sotsiologicheskyy monitoring: Informatsionnyy byulleten' TSRSI SGU, 1(12). Sotsial'no-ekonomicheskyye strategii gorodskikh domokhozyaystv: regional'noye prelomleniye [Regional transformations: sociological monitoring: Information bulletin TsRSI SSU, 1(12). Socio-economic strategies of urban households: regional refraction] / Edited by N. V. Shakhmatova. Saratov: Publishing house Sarat. un ta, 2011. 72 p. [in Russian].
9. Statistics. State Institution "Center for Medical Statistics of the Ministry of Health". URL: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdan.html>
10. Khotinskaya G.I., Kachkin K.E. (2005). Finansy domokhozyaystv: vliyaniye na finansovyy rynek Rossii [Household finance: the impact on the financial market of Russia]. *Finansovyy biznes - Financial business*, 3, 63-72. [in Russian].
11. Shamanska O.S. (2015). Finansova povedinka domohospodarstv v umovakh ekonomichnykh transformatsiy [Financial behavior of households in the minds of economic transformations]: dis. ... Cand. econ. Sciences: 08.00.08 - money, finance and credit. Ternopil: TNEU. 220 p. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/755> [in Ukrainian].

## SUMMARY

***Bielova I., Diakonova I., Pakhnenko O., Bukhtiyarova A. Analysis of the behavior model of households before and during COVID-19 in Ukraine.***

*The article is devoted to the study of the problems of the household sector in Ukraine, as well as the analysis of the impact of the COVID-19 pandemic on their current state. Crises have a significant impact on household behavior. Studies conducted by many authors have shown that the depth of the crisis in the economy and the duration of the exit from it depend on the nature of the factors that caused the crisis. From this point of view, the current crisis is unique. And not just because it has spread across the planet, but because of its reason – COVID-19, which has left economic life almost paralyzed. The article considers such indicators of the household sector in pre-crisis and crisis periods as the dynamics of household income, expenditure and savings, household activity in the banking sector (dynamics of loans and deposits), as well as macroeconomic indicators such as exchange rate dynamics, consumer price index, average wages, employment and its structure, retail turnover and others. The article pays special attention to the state of the public health system in Ukraine and the analysis of the performance of hospitals before and during the pandemic. The results of the study showed that even before the pandemic, there were several negative trends, including a decrease in the number of doctors and hospitals, lower household savings and mortgage lending. The first six months of the pandemic only deepened all the problems created by the critical state of Ukraine's economy in recent years. To date, the model of household behavior is characterized by a minimum level of consumption, lack of investment component and efforts to create the maximum buffer of security. In these conditions, the problem of efficient allocation of available limited resources becomes especially important. But the realities of targeted use of anti-coronavirus funds, incompetence in the choice of methods and tools of public administration and regulation, which often contradict each other, give reason to believe that it is necessary to develop appropriate models to coordinate the actions of different ministries, departments, government bodies. This will achieve the common goal of stabilizing the economy.*

**Keywords:** *household behavior model, household income, household expenditure, real sector, banking sector, COVID-19.*